

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

РОМАНСЬКИЙ Ігор Васильович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0009-0000-6419-3751>

УДК 342.9

DOI 10.32782/NP.2021.4.34

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, розкрито сутність та зміст поняття «об'єкт». Виділено ключові ознаки притаманні об'єкту адміністративно-правового регулювання. Розкрито зміст категорії територіальної оборони в системі національної безпеки та оборони України. Охарактеризовано сутність забезпечення територіальної оборони України, як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Ключові слова: територіальна оборона, забезпечення, об'єкт, адміністративне право, адміністративно-правове регулювання.

Постановка проблеми

Сучасний стан забезпечення територіальної оборони України органами місцевого самоврядування характеризується низкою недоліків: несвоєчасним оновленням та прийняттям у цій сфері стратегічних документів; надмірною кількістю адміністративно-правових актів, особливо підзаконних, що в багатьох випадках є застарілими, неузгодженими і не відповідають потребам і вимогам сьогодення; суттєвою розгалуженістю структури суб'єктів управління силами і засобами, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони, нерациональним розподілом між ними функцій і їх дублюванням; недостатньою розробленістю, адекватних реаліям сьогодення, форм і методів, процедур, механізмів взаємодії і координації у сфері національної безпеки і оборони. Зазначене вимагає проведення комплексних теоретичних досліджень,

присвячених забезпеченню територіальної оборони України, зокрема як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Стан дослідження проблеми

Окремі проблемні аспекти забезпечення територіальної оборони у своїх наукових працях розглядали: Г.В. Єфімова, О.С. Івахіна, Є.В. Касаткіна, М.М. Лобко, В.В. Палія, І.С. Романченко, В.В. Сокурєнко, О.А. Троянського, В.М. Філоненко, В.С. Фролова та багато інших. Попри високу актуальність проблеми територіальної оборони, багато питань пов'язаних із функціонуванням цього інституту залишаються малодослідженими. Зокрема, на сьогоднішній день, відсутні комплексні наукові дослідження як присвячено аналізу сутності та змісту забезпечення територіальної оборони як об'єкту адміністративного впливу та упорядкування.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є розкрити сутність і зміст забезпечення територіальної оборони, як об'єкту адміністративно-правового регулювання. Зважаючи на сформульовану мету завданнями наукової статті є: розкрити зміст поняття «об'єкт адміністративно-правового регулювання», а також виділити його характерні особливості; встановити особливості категорії забезпечення територіальної оборони; визначити сутність забезпечення територіальної оборони, як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі дістав подальшого опрацювання аналіз сутності та змісту забезпечення територіальної оборони, як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що в основі категорії «об'єкт» знаходиться латинський термін «objectus», який означає явище, предмет, особу, на які спрямована певна діяльність, увага тощо [1, с.568;2, с.66]. Відповідно до тлумачних словників української мови, об'єкт – це: пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини і незалежно від неї; явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага і таке інше; предмет наукового дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції; певна одиниця (споруда, підприємство, ділянка місцевості) господарського або оборонного значення тощо [3].

В правовій науці відносно розуміння категорії «об'єкт» існують різні концептуальні підходи. В Юридичній енциклопедії Ю.С. Шемшученко зазначається, що об'єкт права – це матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають правовідносини [4;5, с.47-48]. С.Ф. Кечек'ян як поняття «об'єкт права» розуміє предмет правового панування уповноваженої особи та підкреслює, що об'єкт – це дещо відмінне від змісту права або змісту правовідношення. Зміст права є засобом досягнення певного правового ефекту. Об'єкт права – це шуканий правовий ефект, предмет того правового контролю, який досягається змістом права (або змістом правовідношення) [6, с.80].

Звернемо увагу на визначення об'єкту представниками теорії адміністративного права. Наприклад, за М.В. Лошицьким та О.М. Якубою об'єктом адміністративно-правового регулювання виступають адміністративно-правові відносини – суспільні відношення, що охороняються державою та регулюються адміністративно-правовою нормою, в яких одна зі сторін наділена правом вимагати від іншої сторони, в процесі виконавчої та розпорядчої діяльності, здій-

снення поведінки, вказаної в адміністративно-правовій нормі [7, с.53;8, с.19].

М.В. Рудич обстоює таку позицію: «У контексті адміністративно-правових відносин об'єктами можуть бути різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, які становлять публічну цінність, і діяння суб'єктів та об'єктів публічного управління. Об'єктом адміністративно-правових відносин є те матеріальне або нематеріальне благо, на використання чи охорону якого спрямовано суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників адміністративно-правових відносин. Це блага матеріальні або нематеріальні, а також певні дії, заради яких суб'єкти вступають в адміністративно-правові відносини. Об'єктом адміністративно-правових відносин може бути все, що здатне служити здійсненню публічних інтересів. У цій ролі можуть бути права людини та громадянина, право власності й послуги інших осіб. Права людини та громадянина стають об'єктом адміністративного права, оскільки є природними; законодавець через Конституцію України та інші закони їх встановлює та визначає межі, в яких ними можна беззаперечно користуватися. У такий спосіб об'єктами адміністративного права стає вся гама прав, визначених у розділі першому та другому Конституції України. Зокрема, це право людини на життя, здоров'я, честь, гідність, особисту недоторканність, свободу пересування, свободу слова, зібрань, право особисто та разом з іншими володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї творчої інтелектуальної діяльності, право займатися підприємницької діяльністю» [9, с.298].

В.В. Галуцько зауважує про те, що об'єкти адміністративно-правового регулювання – це: нематеріальні особисті блага людини – життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність, безпека, свобода пересування та інші; матеріальні – предмети матеріального світу, створені природою чи людиною; цінні папери, офіційні документи – національна грошова одиниця, валюта, паспорти, дипломи, сертифікати, лотерейні білети та інші, продукти духовної та інтелектуальної творчості; дії суб'єктів адміністративно-правових відносин, коли суб'єкт чи

об'єкт публічного управління має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання певних дій [10, с.402].

З огляду на зазначене вище, ключовими ознаками об'єкту адміністративно-правового регулювання є: 1) може бути представлений матеріальними та нематеріальними благами, які мають найвищий ступінь суспільної значимості та породжують відносини з приводу реалізації основоположних людських прав та інтересів, як то: право на особисту безпеку та недоторканість життя; особисту свободу; всебічний розвиток; тощо; 2) дані відносини мають адміністративно-правовий характер, так як однією зі сторін завжди є суб'єкт владних повноважень; 3) упорядкування поведінки суб'єктів цих суспільно-правових відносин здійснюється за допомогою норм адміністративної галузі права та низки інших адміністративно-правових механізмів, форм та методів.

Кожна з представлених ознак має місце у питанні забезпечення територіальної оборони України. Так, перша з них, прямо пов'язана із сутністю територіальної оборони. Згідно до Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [11]. Саме на даній засаді ґрунтується оборона України, статус якої регламентовано спеціальним нормативним документом – Законом України «Про оборону України». Відповідно до положень цього акту, оборона України – це система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Оборона України ґрунтується на готовності та здатності органів державної влади, усіх складових сектору безпеки і оборони України, органів місцевого самоврядування, єдиної державної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а та-

кож готовності населення і території держави до оборони [12].

Частиною загальнонаціональної системи оборони України є територіальна оборона, якій присвячено окремий нормативний акт. Згідно із Законом України «Про основи національного спротиву», територіальна оборона – система загальнодержавних, воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються у мирний час та в особливий період з визначеною законодавством метою. При цьому, відмінною рисою територіальної оборони від оборони України в цілому є межі категорії пов'язані із територіальним устроєм країни [13].

Тож, сама по собі територіальна оборона має високий ступінь національної значимості, адже являє собою суспільно-правовий інститут, котрому притаманні такі унікальні ознаки: по-перше, його зміст складають особливі заходи загальнодержавного, воєнного та спеціального характеру, що мають особливий порядок реалізації та призначення яких врегульовано нормами Конституції та низкою законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України; по-друге, функціонування територіальної оборони пов'язано із підтримкою та захистом таких невід'ємних складових української державності, як: територіальна цілісність; суверенітет; політична стабільність; правопорядок; тощо. Кожна з них прямо впливає на стан добробуту суспільства в цілому, його можливість реально користуватись передбаченими та гарантованими Конституцією правами, а також на сам факт існування України, як цілісної, суверенної та самостійної держави.

Проте, якщо ми говоримо про забезпечення територіальної оборони, як об'єкт адміністративно-правового регулювання, то в даному випадку буде помилкою обмежуватись тільки змістом наведеного інституту. Тут варто відмітити, що етимологічно «забезпечувати» означає створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; захищати, охороняти кого -, що – небудь від небезпеки [14, с.280-281]. Таким чином, забезпечення територіальної оборони – це більш широке поняття, яким охарактеризовано процес створення умов та гарантій для найбільш ефективної

та повної реалізації заходів, які становлять зміст територіальної оборони, контроль їх доцільності, раціональності, правильності, тощо.

Важливо підкреслити, що забезпечення територіальної оборони зумовлює виникнення саме адміністративних правовідносин, що відрізняються від інших видів суспільно-правових відносин. Адже його здійснення відбувається за рахунок діяльності держави та уповноважених державою посадових осіб і органів, яка передбачає: створення системи державного управління територіальною обороною; забезпечення підготовки, формування та ведення територіальної оборони; організацію фінансування та матеріально-технічного забезпечення територіальної оборони і таке інше. Тобто, фактично мова йде про суспільні відносини під час яких відбувається реалізація державних функцій у визначеному законодавством порядку спеціальними суб'єктами наділеними владними повноваженнями, що цілком дозволяє віднести такі відносини до адміністративних.

Поведінка учасників суспільних відносин в сфері забезпечення територіальної оборони, урахуваючи особливу суспільну важливість останньої та адміністративний характер соціальних зв'язків, регулюється за допомогою спеціальної методології. Мова йде про адміністративний метод, котрий за визначенням Д.М. Овсянко, С.М. Алфьорова, С.В. Ващенко, М.М. Долгополова, А.П. Купіна та ряду інших вчених є сукупністю правових засобів і способів (приймів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини. Метод адміністративно-правового регулювання відрізняється від інших методів владним, імперативним характером. Практичне значення цього методу, як і предмета адміністративно-правового регулювання, полягає в тому, що з їх допомогою здійснюється розмежування різних правових галузей. Особливість методу адміністративного права полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів – інтересів людей, держави і суспіль-

ства, вони передбачають пряме застосування адміністративних санкцій [15, с.33;16, с.9]. Тобто, регулювання поведінки учасників суспільно-правових відносин у сфері забезпечення територіальної оборони здійснюється за допомогою адміністративно-правових методів, які передбачають владну підпорядкованість, імператив приписів та можливість застосування, в окремих випадках, заходів адміністративного примусу. Ці методи, в більшості випадків, мають односторонній характер, що означає перевагу волі однієї сторони над іншою з метою досягнення формалізованого, чітко відповідного законодавчим вимогам порядку поведінки суб'єкта відносин.

Висновки

Таким чином, забезпечення територіальної оборони є складною та комплексною категорією, яка за всіма внутрішніми ознаками підпадає під критерії об'єкта адміністративно-правового регулювання. А відтак, в контексті представленої проблематики забезпечення територіальної оборони – це комплексна, спільна діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення умов та гарантій для найбільш ефективної та повної реалізації суспільно та національно важливих заходів у сфері територіальної оборони України, які зумовлюють виникнення правовідносин щодо захисту української державності, територіальної цілісності, політичної стабільності та підтримки добробуту українського населення, поведінка учасників яких регламентована нормами адміністративної галузі права.

Література

1. Причепій Є.М. Філософія: посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Є.М.Причепій, А.М.Черній, Л.А.Чекаль. К.: Академвидав, 2003. 576 с.
2. Іванченко О.А. Цивільно-правове регулювання притримання: дисертація. Київ: Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2008. 192 с.
3. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Том 5, 1974. Стор. 495.

4. Погорілко В., Федоренко В. Об'єкти конституційного права України: поняття, ознаки та види. Право України, 2004. № 2. С. 9-16.

5. Носік Ю.В. Права на комерційну таємницю в Україні (цивільно-правовий аспект): дисертація. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2006. 221 с.

6. Актуальні питання науки фінансового права : монографія. за ред. М. П. Кучерявенка. Х. : Право, 2010. 464 с.

7. Ярмыш А.Н. Наблюдают неотступно... Административно-полицейский аппарат царизма и органы политического сыска в Украине в конце XIX – начале XX веков. Киев: Юринформ, 1992. 186с.

8. Лошицький М.В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: дисертація. Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2002. 181 с.

9. Рудич М.В. Об'єкт адміністративно-правового регулювання вищої освіти в Україні. Держава і право. Випуск 55. С.297-299.

10. Іванищук А.А. Поняття об'єкту адміністративно-правового регулювання у сфері судової гілки влади. Форму права. 2012. №4. С.399-403..

11. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/І. Ст.2598.

12. Про оборону України: закон від 06.12.1991 №1932-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. №9. Ст.106.

13. Про основи національного спротиву: закон від 16.07.2021 №1702-ІХ. Відомості Верховної Ради України. 2021. №41. Ст.339.

14. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. 1440 с.

15. Коваль Л. Адміністративне право України. К., 1994. 208с.

16. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

АНОТАЦІЯ

Встановлено, що ключовими ознаками об'єкту адміністративно-правового регулювання є: 1) може бути представлений матеріальними та нематеріальними благами, які мають найвищий ступінь суспільної значимості та породжують відносини з приводу реалізації основоположних людських прав та інтересів, як то: право на особисту безпеку та недоторканість життя; особисту свободу; всебічний розвиток; тощо; 2) дані відносини мають адміністративно-правовий характер, так як однією зі сторін завжди є суб'єкт владних повноважень; 3) упорядкування поведінки суб'єктів цих суспільно-правових відносин здійснюється за допомогою норм адміністративної галузі права та низки інших адміністративно-правових механізмів, форм та методів.

Наголошено, що сама по собі територіальна оборона має високий ступінь національної значимості, адже являє собою суспільно-правовий інститут, котрому притаманні такі унікальні ознаки: по-перше, його зміст складають особливі заходи загальнодержавного, воєнного та спеціального характеру, що мають особливий порядок реалізації та призначення яких врегульовано нормами Конституції та низкою законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України; по-друге, функціонування територіальної оборони пов'язано із підтримкою та захистом таких невід'ємних складових української державності, як: територіальна цілісність; суверенітет; політична стабільність; правопорядок; тощо. Кожна з них прямо впливає на стан добробуту суспільства в цілому, його можливість реально користуватись передбаченими та гарантованими Конституцією правами, а також на сам факт існування України, як цілісної, суверенної та самостійної держави.

Узагальнено, що забезпечення територіальної оборони є складною та комплексною категорією, яка за всіма внутрішніми ознаками підпадає під критерій об'єкта адміністративно-правового регулювання. А відтак, в контексті представленої проблематики забезпечення територіальної оборони – це комплексна, спільна діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на створення умов та гарантій для найбільш ефективної та повної реалізації суспільно та національно важливих заходів у сфері територіальної оборони України, які зумовлюють виникнення правовідносин щодо захисту української державності, територіальної цілісності, політичної стабільності та підтримки добробуту українського населення, поведінка учасників яких регламентована нормами адміністративної галузі права.

Ключові слова: територіальна оборона, забезпечення, об'єкт, адміністративне право, адміністративно-правове регулювання.

SUMMARY

It was established that the key features of the object of administrative and legal regulation are: 1) it can be represented by tangible and intangible goods that have the highest degree of social significance and give rise to relations regarding the realization of fundamental human rights and interests, such as: the right to personal safety and inviolability of life; personal freedom; comprehensive development; etc; 2) these relations have an administrative and legal nature, since one of the parties is always a subject of authority; 3) regulation of the behavior of subjects of these socio-legal relations is carried out with the help of norms of the administrative branch of law and a number of other administrative-legal mechanisms, forms and methods.

It is emphasized that territorial defense itself has a high degree of national significance, because it is a socio-legal institution that has the following unique features: firstly, its content consists of special measures of a national, military and special nature, which have a special order of implementation and the purpose of which is regulated by the norms of the Constitution and a number of legislative and bylaws of Ukraine; secondly, the functioning of territorial defense is connected with the support and protection of such integral components of Ukrainian statehood

as: territorial integrity; sovereignty; political stability; law and order; etc. Each of them directly affects the state of well-being of society as a whole, its ability to actually enjoy the rights provided for and guaranteed by the Constitution, as well as the very fact of Ukraine's existence as an integral, sovereign and independent state.

It is summarized that the provision of territorial defense is a complex and complex category, which by all internal characteristics falls under the criteria of the object of administrative and legal regulation. And so, in the context of the presented issue of ensuring territorial defense, it is a complex, joint activity of specially authorized entities, which is aimed at creating conditions and guarantees for the most effective and complete implementation of socially and nationally important measures in the field of territorial defense of Ukraine, which lead to the emergence of legal relations regarding the protection of Ukrainian statehood, territorial integrity, political stability and support of the welfare of the Ukrainian population, the behavior of whose participants is regulated by the norms of the administrative branch of law.

Keywords: territorial defense, security, object, administrative law, administrative and legal regulation.